

—
Верховний
Суд

Стандарти написання судового рішення: вступ та ключові питання

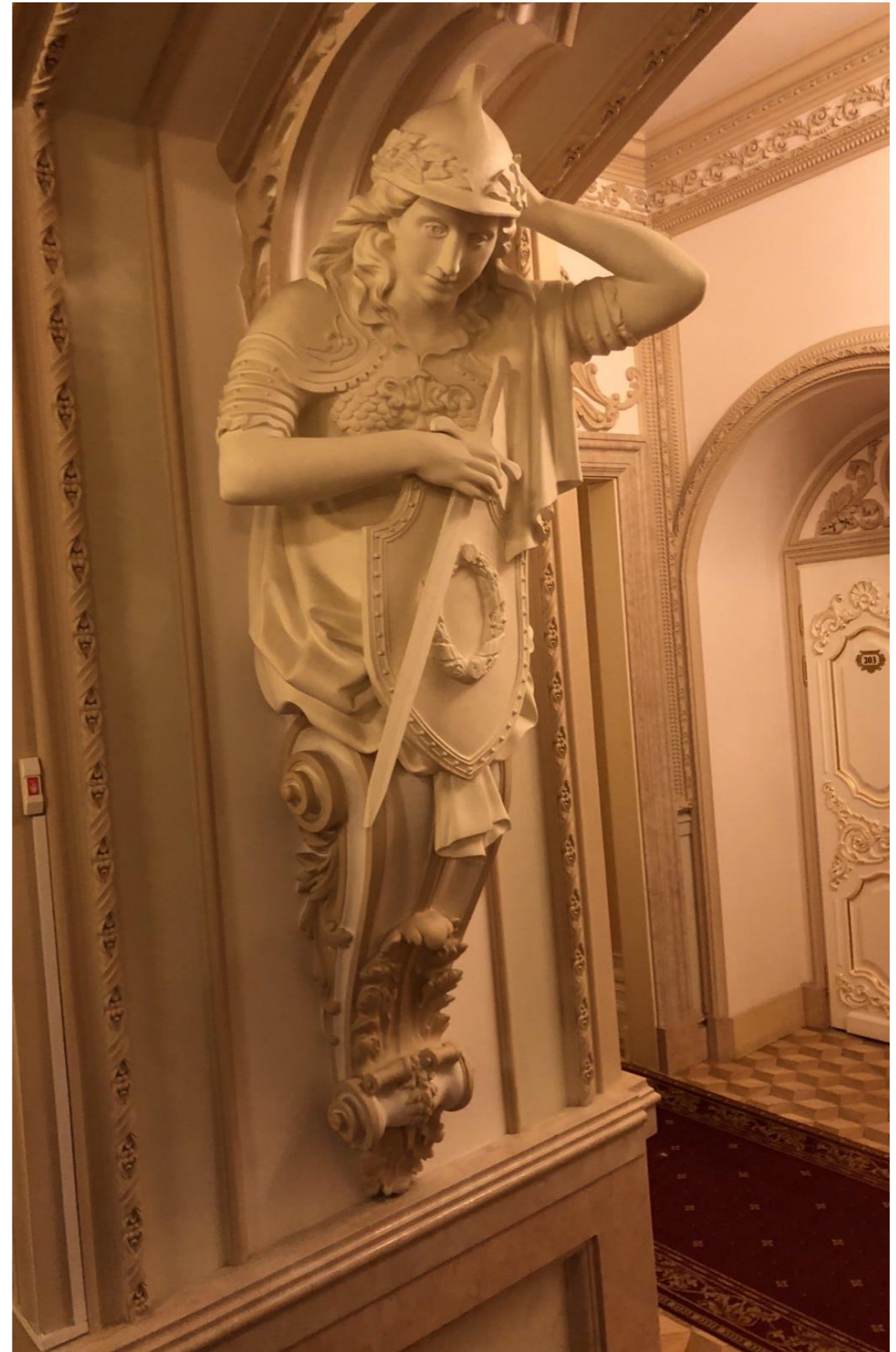
Олена Кібенко,
суддя Верховного Суду

Підготовка та підвищення рівня кваліфікації помічників
суддів Верховного Суду у Касаційному господарському суді

22 січня 2024 року,
онлайн

План:

1. Вимоги ГПК до мотивації судових рішень. Практика ВП ВС.
2. Структурування постанови ВС: вимоги та рекомендації
3. Вступ та ключові питання як нові елементи структури (зразки з постанов ВС)
4. Як пишуть вступ судді за кордоном?

Є два способи написання судового рішення:

- 1) написати мотивовано і зрозуміло; оцінити докази обох сторін, доступно викласти факти, надати відповідь на всі ключові аргументи сторін;
- 2) написати настільки заплутано і нелогічно, щоб ніхто нічого не зрозумів, оминути "незручні" аргументи та докази (так званий підхід написання **"взагалі по загалю"**).

Другий спосіб є більш легким, але незаконним (ЄСПЛ – не надання відповідей на ключові аргументи, остання дисциплінарна практика ВП ВС)

Велика Палата Верховного Суду у [постанові](#) від 16 грудня 2021 року у справі щодо дисциплінарної відповідальності судді (провадження № 11-164сап21) висловила свою **правову позицію щодо простої мови судових рішень**:

Не повинно виникати сумнівів чи заперечень відносно того, що всі судові рішення повинні бути:

- **зрозумілими, викладеними чіткою і простою мовою** і це є необхідною передумовою розуміння рішення сторонами та громадськістю;
- для цього потрібно **логічно структурувати рішення і викласти його в чіткому стилі, доступному для кожного**;
- у викладі підстав для прийняття рішення необхідно дати відповідь на аргументи сторін та доречні доводи, здатні вплинути на вирішення спору;
- виклад підстав для прийняття рішення не повинен неодмінно бути довгим, оскільки необхідно знайти належний баланс між стислістю та правильним розумінням ухваленого рішення.

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 16 листопада 2023 року у провадженні № 11-228сап21 щодо дисциплінарної відповідальності судді висловила свою **правову позицію щодо мотивації судових рішень (відповідь на всі аргументи сторін):**

- ✓ Право особи на справедливий судовий розгляд забезпечується і конкретизується, зокрема, через право на мотивоване судове рішення, що також відображається у практиці ЄСПЛ.
- ✓ ЄСПЛ у своїх рішеннях послідовно констатує, що пункт 1 статті 6 Конвенції дійсно вимагає, щоб суди мотивували висновки в рішеннях. Хоча ЄСПЛ і наголошує, що ця вимога не означає обов'язку суду надавати детальну відповідь на кожен аргумент, таке питання вирішується виключно у світлі обставин конкретної справи.
- ✓ Щоб судове рішення вважалось належно мотивованим, недостатньо просто процитувати закон та перерахувати докази, надані сторонами. Важливо навести ті висновки, яких дійшов суд за результатами оцінки доказів, та знайти настільки вагомі й одночасно зрозумілі аргументи на користь прийнятого рішення, щоб вони переконали в законності й справедливості вирішення спору навіть ту сторону, яка в цьому спорі програла.

Структурувати текст постанови!

Структура - це магніт, що притягує читача.

Структурований документ завжди легше читати й розуміти.

Елементи структури: нумерація абзаців, заголовки, підзаголовки, виділення ключових тез, цитат іншим шрифтом, висновки.

Ст. 315 ГПК

Структура постанови суду касаційної інстанції:

- 1) Вступна частина;
- 2) Описова частина;
- 3) Мотивувальна частина
- 4) Резолютивна частина
- 5) Висновок щодо застосування норми права (для постанови палати, об'єднаної палати, Великої Палати).

Ст. 315 ГПК

Мотивувальна частина:

а) мотивів прийняття або відхилення кожного аргументу, викладеного в касаційній скарзі та відзиві на касаційну скаргу;

б) доводів, за якими суд касаційної інстанції погодився або не погодився з висновками суду першої та (або) апеляційної інстанції;

в) висновків за результатами розгляду касаційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд;

г) дій, що їх повинні виконати суд першої та (або) апеляційної інстанції у разі скасування судового рішення і передачі справи на новий розгляд.

Структурування постанови ВС

Назви підрозділів (окремих структурних частин) у постанові/ухвалі (відповідно до процесуальних кодексів, але можуть бути додаткові (вступ, історія справи, рух справи у Верховному Суді, підстави передачі справи на розгляд палати тощо – виділення таких підрозділів не заборонено)

Назви підрозділів у мотивувальній частині – два види:
1) щодо..... 2) у формі ключових питань

Зміст (за кордоном поширено)

З 2017 року розроблена і використовується суддями **структура рішення Верховного Суду**

- біля 80% суддів ВС зараз пишуть рішення з використанням цієї структури чи її окремих елементів (впровадження – поступовий і добровільний процес)
- структурування тексту – розбиття тексту на змістовні частини, виділення їх заголовками та підзаголовками, виділення висновків, нумерація абзаців, єдине форматування, спеціальний шрифт

Скажі “ні”

методу написання судового рішення під назвою

“простирадло”

**інквізиторська система vs. змагальна система
моностиль vs. діалоговий стиль**

Нові елементи в рішенні Верховного Суду

- ✓ Вступ
- ✓ Ключові питання

Функції вступу:

- 1) як зміст на початку книги - допомагає судді логічно викласти текст рішення (тобто виконує роль плану написання рішення), а читачеві - швидко зорієнтуватися у структурі рішення;
- 2) дає читачеві-юристу можливість вже з першої сторінки зрозуміти, які були обставини справи, у чому суть спору і на які саме питання надаються відповіді у рішенні (якщо це не те, що потрібно, що шукає юрист, то далі можна не читати);
- 3) оскільки вступ обов'язково пишеться людською мовою він ще й виконує функцію «прес-релізу», тобто висвітлює для «не юристів» зміст ухваленого судом рішення.

Майстерність сторітелінгу

Рос Губерман "Зрозуміло. Писати як найкращі судді світу"

- Початок вашого рішення - це ваш перший шанс блиснути.
- Немає єдиної формули, але будь-який суддя, який пише вступ, вирішує три основні питання: 1) чи маю я просто написати питання, які вирішував суд, чи також надати відповіді на них; 2) наскільки детально я маю описати факти справи та висновки суду; 3) як зацікавити читача, який не є учасником справи?
- Вдалі вступи не є однаковими, як щасливі родини у "Анні Кареніній". Один може бути як наклейка на бампері, інший - займати кілька сторінок. Один розв'язує питання, що стояло перед судом, вже в кінці першого параграфу, інший створює ауру таємничості, змушує читача поринути у суддівські роздуми перед тим, як знайти відповідь на запитання "Хто це зробив" на останній сторінці рішення.
- Надавати відповідь на питання на початку судового рішення економить час читача, але робить подальший аналіз не таким цікавим, вторинним.

Є чотири відомі формули написання вступу:

- 1) **вступ-тизер** (дражнилка) – стислий та без відповідей;
- 2) **вступ-трейлер** – детальний, але без відповідей;
- 3) **вступ-саундбайт** – стислий спойлер (стислий переказ рішення, містить головний висновок);
- 4) **вступ "оп-ед"** – формат газетної передовиці, детальний спойлер (повний переказ, містить всі ключові моменти рішення).

Тізер , написаний лордом Деннінгом (вважається одним із найвидатніших британських суддів ХХ сторіччя) у справі *Cummings v. Grander*:

"Це справа про барменшу, яку сильно покусав великий пес".

Вступ із рішення судді апеляційного суду з США Даяни Вуд (справа *JCW Investments v. Novelty*) (вид вступу – трейлер).

- "Зустрічайте Фреда – "потягни мене за пальчик". Фред – білий чоловік середнього віку, із зайвою вагою, чорним волоссям з зализинами, який сидить у кріслі, вдягнений у білий светр та сині штани. Фред є лялькою і, якщо хтось потягне його за палець правої руки, він випустить гази. Він також говорить іноді грубі, а іноді смішні фрази щодо звуків, які видає його тіло, на кшталт "Хтось наступив на качку?", "Тихо, але смертельно". Фартман міг би бути близнюком Фреда. Фартман також є лялькою, білим чоловіком середнього віку, із зайвою вагою, чорним волоссям з зализинами, який сидить у кріслі, вдягнений у білий светр та сині штани. Він також пердить, якщо хтось тягне його за палець, він також відпускає жарти щодо цих звуків. Два з них дослівно співпадають з двома із десяти жартів Фреда. Зайвим є казати, що "Теккі Тойз", яка виробляла Фреда, не була задоволена тим, що "Новелті" почала випускати Фартмана, а пізніше й ляльку Санта – "потягни мене за пальчик".
- Теккі подала позов за порушення авторських прав, прав на торгову марку, та недобросовісну конкуренцію і виграла по всіх напрямках. Окружний суд стягнув 166 тис. доларів втраченого прибутку через порушення авторських прав, 125 тис. доларів втраченого прибутку через порушення прав на торгову марку та 50 тис. штрафних збитків за порушення закону про недобросовісну конкуренцію. Також окружний суд стягнув 575 099,82 долара витрат на адвоката.
- В апеляційній скарзі Новелті наводить низку аргументів, чому вона не має нести відповідальність за порушення авторських прав, також стверджує, що над Іллінойським законодавством про недобросовісну конкуренцію превалює федеральний закон, і що компенсація витрат на адвокатів має бути зменшена відповідно до договору про гонорар успіху між Теккі та їх адвокатами. З мотивів, викладених нижче, ми погоджуємося з цими аргументами".

Хто з суддів КГС пише вступ та ключові питання (2022-2024):

- Кібенко (завжди)
- Малашенкова (завжди)
- Міщенко (завжди)
- Пєсков (завжди)
- Случ (переважно)
- Уркевич (переважно)
- Банасько (переважно у постановах ВП)
- Кондратова (іноді)
- Колос (іноді)
- Чумак (у постановах ОП)

Кого з інших юрисдикцій ще варто почитати, щоб зрозуміти як писати вступ:

- Гудима

ВСТУП (Кібенко)

1. ОСОБА_1 є учасником, що володіє часткою 50 % у статутному капіталі Товариства з обмеженою відповідальністю "Агрофірма Тера" (далі - Товариство).
2. Маючи намір провести аудит діяльності Товариства, він звернувся з вимогами про надання інформації та створення умов для проведення аудиту до Товариства, яке не виконало його вимог. Учасник стверджує, що Товариство не забезпечило аудиторю можливість проведення аудиту та не надало документів.
3. Учасник звернувся з позовом до Товариства до суду. Суди попередніх інстанцій позов задовольнили частково. Товариство звернулося з касаційною скаргою до Верховного Суду.
4. Перед Верховним Судом у цій справі постали такі питання:
 - кому мають надаватися документи при проведенні аудиторської перевірки товариства на замовлення учасника - учаснику чи аудитору;
 - учасник має право на замовлення аудиту "фінансово-господарської діяльності" товариства чи його "фінансової звітності";
 - чи має бути в договорі на проведення аудиторської перевірки обов'язково зазначена назва товариства, звітність якого перевіряється;
 - чи вплив строк надання аудиторських послуг за договором на момент звернення позивача до суду;
 - чи має значення, з якою метою замовляє учасник аудит;
 - чи були позивачем одночасно змінені предмет та підстави позову.
5. Верховний Суд відмовив у задоволенні касаційної скарги, виходячи з таких міркувань.

СУТЬ СПОРУ (Кібенко)

1. Від імені двох учасників ТОВ "С Клаус" низці його контрагентів електронною поштою було розіслане повідомлення, підписане адвокатом цих учасників. У листі йшлося про неправомірні дії директора цього товариства, відкриття кримінального провадження за фактами цих дій. Також контрагенти попереджалися про те, що директор товариства з 2018 року не уповноважений на вчинення значних правочинів і у випадку укладення договору з ТОВ "С Клаус" за підписом цього директора, такий правочин буде оскаржений до суду. На повідомленні містилася інформація, що виконавцем є адвокат ОСОБА_1., був прикріплений ордер адвоката на представництво учасників.

2. ТОВ "С Клаус" звернулося до суду з позовом до адвокатського об'єднання, у якому адвокат ОСОБА_1. здійснював адвокатську діяльність, про визнання інформації, викладеної в повідомленні учасників, недостовірною та такою, що порочить ділову репутацію товариства, та про спростування такої інформації.

3. Суди першої та апеляційної інстанцій у задоволенні позову відмовили. ТОВ "С Клаус" звернулося з касаційною скаргою до Верховного Суду.

4. Перед Верховним Судом у цій справі постали такі питання:

- - чи є адвокат службовою або посадовою особою адвокатського об'єднання;
- - хто представляє довірителя: адвокат чи адвокатське об'єднання, з яким укладено договір;
- - чи несе адвокатське об'єднання відповідальність за дії адвоката, який входить до складу об'єднання, вчинені при представництві довірителя;
- - хто відповідає за поширення недостовірної інформації - адвокат, який поширив інформацію, чи довіритель, якого він представляв;
- - чи може адвокат бути притягнутий до цивільної відповідальності за дії, вчинені при представництві довірителя у відносинах з третіми особами;
- - які докази належності особі певної адреси електронної пошти особі є допустимими;
- - чи є копія електронного листа, до якої додано сканований документ (лист) і яка не підписана електронним підписом відправника, допустимим доказом (електронним або письмовим);
- - чи завдається шкода діловій репутації юридичної особі поширенням інформації про вчинення її керівником кримінального правопорушення та його недобросовісну поведінку, зловживання ним службовими повноваженнями?

Вступ (Пєсков)

1. У справі про банкрутство дві особи подали заяви про вступ у справу внаслідок набуття, як вони вважали, одного і того ж права вимоги до боржника. Суд першої інстанції задовольнив одну з цих заяв та замінив кредитора одним із заявників. Другий заявник, якому суд відмовив у задоволенні його заяви про заміну кредитора, подав заяву про перегляд ухвали суду за нововиявленими обставинами. Суди першої та апеляційної інстанції відмовили у задоволенні цієї заяви, оскільки другий заявник (касатор) не є учасником справи про банкрутство. Відповідно суд касаційної інстанції має дати відповідь на питання можливості/неможливості перегляду за нововиявленими обставинами судових рішень за таких обставин у справі про банкрутство, тобто коли суд розглядав заяви двох осіб (у тому числі і заявника), які вважають себе кредитором за одним і тим же правом вимоги.

КОРОТКИЙ ЗМІСТ СПРАВИ (Міщенко)

1. Учасниками даного спору є Товариство з обмеженою відповідальністю "Старк-Моторс" (далі "Позивач", ТОВ "Старк-Моторс", Товариство), Приватне підприємство "КВІН СОІ" (далі "Відповідач", ПП "КВІН СОІ", Підприємство) і Черкаська міська рада (далі "Третя особа", Черкаська міськрада).
2. Земельні ділянки, якими користуються сторони цього спору, розташовані поруч. До нерухомості Позивача є, як мінімум, два варіанти під'їзду, один з яких - через земельну ділянку Відповідача. Позивач звернувся до суду із вимогою встановити сервітут, тобто право проїзду через земельну ділянку Відповідача, оскільки в добровільному порядку той пропустити його відмовляється.
3. Свою правову позицію Позивач обґрунтував судовою експертизою, яка підтвердила, що шлях через земельну ділянку Відповідача є найменш обтяжливим та технічно можливим. Суди першої та апеляційної інстанції з такими аргументами погодились та позовні вимоги задовольнили.
4. Відповідач ґрунтував свої заперечення на тому, що між цими ж сторонами вже був аналогічний спір у 2019 році, де суди досліджували всі ті самі обставини і призначали експертизу, однак прийшли до протилежних висновків і в позові відмовили.

(див. наступний слайд)

КОРОТКИЙ ЗМІСТ СПРАВИ (Міщенко) – продовження

5. Суд апеляційної інстанції вказаний аргумент Відповідача відхилив і в обґрунтування цього зазначив: «Посилання апелянта на неврахування судом першої інстанції обставин встановлених у рішенні Господарського суду Черкаської області від 28.02.2020 у справі № 925/683/19 колегією суддів господарського суду відхиляються, оскільки предметом розгляду у справі № 925/683/19 є встановлення постійного безоплатного земельного сервітуту, в той час як предметом розгляду даної справи є встановлення строкового оплатного сервітуту».
6. Дійсно, у спорі, ініційованому Позивачем у 2019 році, позовні вимоги стосувались безоплатного та постійного (безстрокового) сервітуту, а в даному спорі він просить встановити сервітут на 23 роки (до 2055 року) за 2.400 гривень на рік.
7. Однак у касаційній скарзі Підприємство ставить обґрунтоване питання, яке і належить вирішити Касаційному господарському суду у даному спорі, і яке формулюється так: «Чи є різниця в позовних вимогах у двох спорах між тими ж сторонами достатньою для того, щоб стверджувати про апріорну відсутність преюдиційності?».
8. Касаційний господарський суд вважає, що сама по собі різниця у формулюванні позовних вимог не є достатньою для висновку про апріорну відсутність преюдиційності. Іншими словами, Господарський процесуальний кодекс України (далі ГПК України) не ставить питання про визнання обставин преюдиційними в залежність виключно від сформульованого позивачем в іншій справі предмету позову, а тлумачення в цьому контексті статті 75 ГПК України, здійснене судом апеляційної інстанції, є помилковим.
9. Виходячи з цього, касаційна скарга підлягає частковому задоволенню, спір має бути розглянутий судом апеляційної інстанції повторно, обґрунтування чого наведено нижче.

Вступ (Міщенко)

1. У 1979 році Сквирське сільськогосподарсько-рибоводне господарство (Сквирське СРГ) отримало на праві постійного користування земельну ділянку площею 54 га для рибогосподарських потреб.
2. У 1999 році за результатами приватизації змінена організаційно-правова форма Сквирського СРГ у відкрите акціонерне товариство, яке в 2011 році було перетворено у Товариство з обмеженою відповідальністю «Сквираплемрибгосп» (далі - ТОВ «Сквираплемрибгосп», відповідач).
3. У 2018 році ТОВ «Сквираплемрибгосп» зареєструвало право постійного користування земельною ділянкою на підставі Державного акта, виданого Сквирському СРГ.
4. У 2021 році Фурсівська сільська рада (далі - Рада, позивач) звернулася до ТОВ «Сквираплемрибгосп» з вимогами: (1) скасувати державну реєстрацію права постійного користування земельною ділянкою; (2) зобов'язати відповідача повернути спірну земельну ділянку.
5. Узагальнено підставою позову Рада визначила те, що право постійного користування в порядку правонаступництва до відповідача не перейшло, оскільки державне підприємство було припинено шляхом реорганізації у процедурі приватизації, що має наслідком втрату права постійного користування земельною ділянкою. Отже, відповідач користується земельною ділянкою без достатніх правових підстав і має повернути її Раді.
6. Суди попередніх інстанцій не погодились з доводами позивача та зазначили, що зміна організаційно-правової форми державного підприємства у процедурі приватизації не мала наслідком припинення його діяльності, а мала таким наслідком його реорганізацію з набуттям правонаступником прав та обов'язків приватизованого Сквирського СРГ, у тому числі права постійного користування земельною ділянкою.
7. Ключове питання цього спору сформульовано Верховним Судом так: чи перейшло до відповідача право постійного користування землею в порядку правонаступництва від реорганізованого за результатом приватизації державного підприємства.

Вступ (Міщенко)

1. Фізична особа-підприємець Злощинська Надія Миколаївна (далі - ФОП Злощинська Н.М., позивачка) у 2010 році придбала нерухоме майно, розташоване на земельній ділянці комунальної власності площею 0,3754 га. Попередній власник нерухомості з 2007 року мав чинний договір оренди цієї земельної ділянки зі строком 49 років.
2. У 2010 році позивачка уклала з Чернівецькою селищною радою (далі - Рада, відповідач-1) договір оренди земельної ділянки площею 0,3754 га, проте не здійснила його державну реєстрацію.
3. У 2019 році Рада поділила земельну ділянку 0,3754 га на дві ділянки: одну ділянку відвела під нерухомість позивачки, а іншу частину надала в постійне користування Релігійній організації.
4. Позивачка вважає, що Рада не мала права здійснювати такий поділ, оскільки право оренди усієї земельної ділянки площею 0,3754 га перейшло до позивачки за договором оренди від 2007 року.
5. Позиція Ради полягає в тому, що позивачка не набула право оренди земельної ділянки площею 0,3754 га, оскільки не зареєструвала договір оренди від 2010 року, тоді як договір оренди від 2007 року був розірваний.
6. Таким чином, ключовим питанням даного спору є наступне: чи є позивачка орендарем земельної ділянки площею 0,3754 га. Суди надали протилежні відповіді на вказане питання, хоч і не формулювали його таким чином.
7. Суд першої інстанції позов задовольнив, констатувавши наявність у позивачки чинного права оренди земельної ділянки за договором від 2007 року, а отже дії Ради щодо поділу земельної ділянки незаконні. Суд апеляційної інстанції у позові відмовив, зазначивши, що права позивачки не порушені, оскільки вона не є орендарем земельної ділянки площею 0,3754 га внаслідок нездійснення державної реєстрації договору оренди від 2010 року.

ВСТУП (Случ)

1. Позивач звернувся з цим позовом до суду, посиляючись на порушення відповідачем зобов'язань за договором оренди рухомого майна в частині сплати орендної плати та неповернення майна після закінчення строку дії цього договору.
2. Суди першої та апеляційної інстанцій частково задовольнили грошові вимоги позивача, відмовивши у вимозі щодо зобов'язання повернути рухоме майно з підстав відсутності останнього у відповідача.
3. Верховний Суд у цій справі розглядав касаційну скаргу позивача, який не погоджувався із висновками судів попередніх інстанцій в частині відсутності підстав щодо зобов'язання відповідача повернути спірне майно.
4. Під час касаційного розгляду цієї справи перед Верховним Судом постало таке питання: Чи можна зобов'язати відповідача повернути позивачу майно, яке відповідно до встановлених у справі обставин у відповідача відсутнє?
5. Суди попередніх інстанцій на поставлене питання відповіли негативно. За результатом розгляду касаційної скарги Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій та прийшов до висновку про необхідність залишення оскаржуваних судових рішень без змін, про що детально викладено нижче.

СУТЬ СПОРУ (Уркевич)

1. Рішенням суду першої інстанції задоволено позов Тернопільського державного науково-технічного підприємства «Промін» (далі - Тернопільське ДНТП «Промін») та визнано недійсними розпорядження Тернопільської обласної державної адміністрації (далі - Тернопільська ОДА»), яким передано земельну ділянку в користування, та договір оренди земельної ділянки, укладений між Тернопільською ОДА та Обслуговуючим кооперативом «Аляска Авто» (далі - ОК «Аляска Авто»).
2. Не погоджуючись з рішенням суду першої інстанції, ОСОБА_1 (далі - ОСОБА_1) звернулася з апеляційною скаргою до апеляційного господарського суду як особа, яка не брала участі у справі, оскільки вважає, що вказаним рішенням суду першої інстанції вирішено питання про її права та інтереси.
3. Ухвалою суду апеляційної інстанції закрито апеляційне провадження за апеляційною скаргою ОСОБА_1 .
4. Не погодившись з ухвалою суду апеляційної інстанції, ОСОБА_1 звернулася до Верховного Суду з касаційною скаргою.
5. Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, виходячи з такого.

СУТЬ СПОРУ (Уркевич)

1. Публічне акціонерне товариство Акціонерний банк «Укргазбанк» (далі - позивач, ПАТ АБ «Укргазбанк») звернулося до Господарського суду Житомирської області з позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю «Роскар» (далі - ТОВ «Роскар», відповідач-1) і Товариства з обмеженою відповідальністю «Оскар» (далі - ТОВ «Оскар», відповідач-2) про визнання права іпотекодержателя.
2. При зверненні з позовом до суду позивач сплатив судовий збір у розмірі 2 481,00 грн як за позовну вимогу немайнового характеру.
3. Суд першої інстанції позовну заяву ПАТ АБ «Укргазбанк» залишив без розгляду, оскільки позивач у визначений судом строк не усунув недоліків та не подав доказів сплати судового збору, виходячи з майнового характеру позовної вимоги. Апеляційний господарський суд погодився з висновками суду першої інстанції.
4. ПАТ АБ «Укргазбанк» звернулося з касаційною скаргою до Верховного Суду.
5. Перед Верховним Судом у цій справі постало питання щодо визначення характеру позовної вимоги про визнання права іпотекодержателя як майнової чи немайнової, оскільки від цього залежить розмір судового збору, належного до сплати за подання до суду відповідного позову.
6. Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення виходячи з такого.

ВСТУП (Малашенкова)

Причиною звернення до суду є наявність/відсутність підстав для визнання недійсним рішення АМК, відповідно до якого визнано, що група "Львівгаз" в особі Товариства та ТОВ "Львівгаз збут", за результатами діяльності в період із грудня 2015 року по серпень 2019 року займала монопольне (домінуюче) становище на ринку комплексної послуги з розподілу та постачання природного газу побутовим споживачам у межах території ліцензійної діяльності Товариства.

ВСТУП (Малашенкова)

Причиною звернення до Верховного Суду є наявність/відсутність підстав для повернення позовної заяви третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору.

ВСТУП (Малашенкова)

Спір виник щодо наявності/відсутності підстав для визнання недійсними та скасування результатів торгів, а також щодо наявності/відсутності підстав для визнання недійсним договору.

ВСТУП (Колос)

Під час розгляду цієї касаційної скарги перед Верховним Судом постало питання щодо наявності підстав для вжиття заходів забезпечення позову, які полягають у забороні відповідачам та/або уповноваженим органам, особам, які діють від їх імені та/або на виконання рішень останніх, до набрання рішення суду законної сили, здійснювати демонтаж та/або вчиняти дії, що спрямовані на демонтаж рекламних конструкцій, які належать Товариству, що розміщені згідно договору від 06.01.2014 №Л/П - 14227п/НЮ.

Суть правозастосовного питання, переданого на вирішення об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (Чумак)

1. Перед Верховним Судом у цій справі постали такі питання:
 - 1.1. чи може на підставі положень частин 3, 4 статті 11 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України), Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" та Закону України "Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення" (чинного з 30.01.2018), а саме безпосередньо на підставі державних цільових обласної та районних програм надання медичної допомоги хворим нефрологічного профілю, затверджених відповідними органами місцевого самоврядування, виникати публічний обов'язок відповідачів як комунальних закладів охорони здоров'я відшкодувати за рахунок бюджетних коштів вартість медичних послуг із гемодіалізу пацієнтів нефрологічного профілю (хворих на хронічну хворобу нирок (далі - ХХН) V стадії), які (послуги) були фактично надані суб'єктом господарювання приватної форми власності за направленнями іншого комунального закладу охорони здоров'я, але поза межами процедур закупівлі, передбачених Законом України "Про публічні закупівлі", тобто в разі, якщо договори про закупівлю таких послуг у спірний тривалий період (01.01.2016-31.03.2020) з позивачем не уклалися, а чинним законодавством не передбачено обов'язку вказаних комунальних закладів як розпорядників бюджетних коштів укладати зазначені договори;

(див. наступний слайд)

**Суть правозастосовного питання, переданого на вирішення об'єднаної палати
Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (Чумак) – продовження**

- 1.2. чи є ефективним способом захисту прав надавача медичних послуг із гемодіалізу покладання вказаного публічного обов'язку на Міністерство охорони здоров'я України (далі - МОЗ України) як головного розпорядника бюджетних коштів за умови, коли відповідні бюджетні кошти за рахунок субвенцій обласного бюджету фактично виділялися на користь місцевих (районних або міських) бюджетів об'єднаних територіальних громад у рамках виконання цільових державних чи регіональних (обласних і районних) програм і поверталися до обласного бюджету наприкінці бюджетного року як невикористані комунальними закладами охорони здоров'я (розпорядниками нижчого рівня);
- 1.3. чи можуть свідчити про відсутність пропуску позовної давності позивачем як надавачем медичних послуг такі обставини: 1) триваючий характер спірних позадоговірних правовідносин, що виникли між сторонами та існували до 31.03.2020; 2) врегулювання з 01.04.2020 відносин надання та оплати послуг гемодіалізу в Корсунь-Шевченківському та Тальнівському районах Черкаської області шляхом укладення між позивачем і Національною службою здоров'я України договору про медичне обслуговування населення в рамках чергового етапу медичної реформи.

1. Вступ (Катеринчук)

1.1. У справі, що розглядається, перед судом касаційної інстанції постало питання з'ясування належності відповідача у спорі про визнання недійсними та скасування реєстраційних дій, вчинених державним реєстратором щодо юридичної особи під час дії судової заборони на здійснення будь-яких реєстраційних дій щодо неї, відновлення попереднього запису до ЄДР шляхом його повторного внесення. Таку заборону накладено судом як захід забезпечення позову в іншій справі цивільної юрисдикції, спір у якій виник щодо дійсності рішень загальних зборів юридичної особи про зміну її назви, складу органів управління, керівника та затвердження нової редакції статуту. За рішенням загальних зборів третьої особи у цій справі - ОСББ «Екос-53А», прийнятим у 2018 році, змінено її повне та скорочене найменування, обрано іншого керівника з припиненням повноважень позивача як голови правління ОСББ. Державний реєстратор зареєструвала ці зміни в той час, коли між сторонами спору вже існував спір в суді цивільної юрисдикції та на забезпечення позовних вимог ухвалою суду було вжито заходи забезпечення шляхом заборони вчинення реєстраційних дій, однак на час проведення реєстраційної дії така ухвала не була внесена до реєстру судових рішень та не була направлена державному реєстратору до виконання.

(1) Вступ (Гудима)

1. Позивач, який є директором (одноосібним виконавчим органом) товариства з обмеженою відповідальністю, неодноразово звертався у 2015 і 2022 роках до цього товариства та до його єдиного учасника із заявою про звільнення з роботи. Однак загальні збори товариства, уповноважені на звільнення позивача, таку заяву не розглянули. На думку позивача, цим порушені його трудові права, зокрема бути звільненим із займаної посади за власним бажанням і на вільне обрання місця роботи на власний розсуд. Тому просив суд визнати його трудові відносини та відносини представництва з товариством припиненими, а також зобов'язати райдержадміністрацію вчинити реєстраційні дії зі зміни відповідних відомостей про товариство в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі - ЄДР).
2. Суд першої інстанції відмовив у відкритті провадження у справі. Виснував, що спір треба розглядати за правилами господарського судочинства, бо він виник між товариством і його виконавчим органом - особою, яка має повноваження управляти цим товариством. Вважав похідною вимогу про зобов'язання райдержадміністрації вчинити реєстраційні дії зі зміни в ЄДР відповідних відомостей про товариство. Апеляційний суд цю ухвалу підтримав.
3. Велика Палата Верховного Суду, розглядаючи касаційну скаргу позивача, мала вирішити питання про те, за правилами якого судочинства треба розглядати заявлені директором товариства позовні вимоги. Вирішила, що спір про припинення трудових відносин директора товариства з обмеженою відповідальністю із цим товариством і про зобов'язання внести відповідні зміни до ЄДР належить до юрисдикції господарського суду, оскільки управління товариством включає реалізацію загальними зборами його учасників компетенції щодо формування виконавчого органу та припинення повноважень останнього.

(1) Вступ (Гудима)

- 11. До Державного концерну «Укроборонпром» входить Костянтинівське державне науково-виробниче підприємство «Кварсит». Майно цього підприємства є обмеженим у цивільному обороті відповідно до [Закону України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна»](#) (далі - Закон № 2864-III).
- 2. Для погашення заборгованості цього підприємства ДП «Сетам» провело електронні торги з реалізації у виконавчому провадженні арештованого нерухомого майна - приміщення готелю. Підприємство оскаржило до суду електронні торги, протокол їх проведення, а також відповідний акт. Стверджувало, що відчуження майна було протиправним, бо відбулося без згоди Державного концерну «Укроборонпром» і всупереч мораторію на примусову реалізацію майна.
- 3. Суди першої й апеляційної інстанцій відмовили у задоволенні позову. Вважали, що мораторій, передбачений [Законом № 2864-III](#), незастосовний у спірних правовідносинах. Кошти, отримані від реалізації приміщення готелю, були спрямовані на погашення заборгованості державного підприємства перед його працівниками. **А зазначений мораторій не розповсюджуються на випадки примусового виконання судових рішень щодо виплати заробітної плати й інших виплат, що належать працівнику у зв'язку з трудовими відносинами.** На думку судів, дії державного виконавця відповідали [Закону України «Про виконавче провадження»](#) (далі - Закон № 1404-VIII), який є спеціальним актом щодо примусового виконання судових рішень відносно позивача як боржника. **Порушення правил проведення електронних торгів суди не встановили. Зазначили, що приміщення готелю відсутнє у передбаченому [Законом № 1404-VIII](#) Переліку майна, на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами.**
- (див. наступний слайд)

(1) Вступ (Гудима) – продовження

- 4. Державний концерн «Укроборонпром» із рішеннями судів не погодився. Подав касаційну скаргу до Верховного Суду. Звернув увагу на те, що позивач включений до переліку об'єктів державної власності, що не підлягають приватизації згідно із [Законом України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації»](#). Тому нерухоме майно державної власності, яке знаходиться у позивача, відповідно до [Закону України «Про управління об'єктами державної власності»](#) (далі - Закон № 185-V) у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин, і Статуту позивача є обмеженим у цивільному обороті, зокрема, його не можна відчужити, як і не можна вчиняти дії, наслідком яких може бути його відчуження.
- 5. Велика Палата Верховного Суду мала відповісти на питання, зокрема, про те, (1) чи є належними й ефективними вимоги про визнання недійсними протоколу й акта про проведені прилюдні торги; (2) чи є підстави для висновку про те, що реалізація приміщення готелю **відбулася згідно із [Законом № 2864-III](#)**. Відповідь на перше питання негативна. Для відповіді на інше необхідно дослідити зібрані у справі докази, окремі з яких суди попередніх інстанцій залишили поза увагою. Також під час нового розгляду справи залежно від установлених обставин слід вирішити питання про ефективність у спірних правовідносинах вимоги про визнання електронних торгів недійсними.

Ключові питання не у вступі, а у тексті (Пророк)

13. Ураховуючи мотиви Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, викладені в ухвалі від 16 грудня 2020 року, Велика Палата Верховного Суду вважає, що існує необхідність визначення таких питань:
- Чи можна вважати норми ЦК України пріоритетними над нормами інших законів у вирішенні колізії між нормами, що регулюють однопредметні правовідносини?
 - Яку норму закону в редакції до 01 січня 2013 року (ЦК України - з моменту державної реєстрації правочину чи Закон № 1952-IV - з моменту державної реєстрації речового права, набутого за таким правочином) слід застосовувати судом при визначенні умов та моменту виникнення права власності у набувача нерухомого майна за відповідним правочином?
 - Чи можна з огляду на редакцію закону до 01 січня 2013 року (чинної на момент виникнення спірних правовідносин) вважати особу, яка не здійснила державної реєстрації прав на нерухоме майно, такою, що не набула прав власника на це майно?
 - Якщо особа, яка не здійснила державної реєстрації прав на нерухоме майно, вважається такою, що не набула прав власника на це майно, то яким є правовий статус правочину, за яким особа мала набути таке право (не укладений, нікчемний, підлягає визнанню недійсним)?

Найбільш складне - це почати писати
мотивувальну частину рішення.

Як перетворити хаос у голові (де перемішалися
доводи сторін, законодавство, судова
практика, власні міркування) у
впорядкований та зрозумілий читачеві текст?

Написання рішення методом запитань

Методика формулювання ключового запитання судом касаційної інстанції:

- 1) уважно прочитати касаційну скаргу і виокремити основні доводи (пронумерувати їх)
- 2) знайти в оскаржуваному рішенні аргументацію суду щодо кожного із пронумерованих доводів;
- 3) знайти доводи інших учасників спору у відзивах на касаційну скаргу щодо кожного з пронумерованих доводів касаційної скарги;
- 4) співставити всі ці аргументи щодо кожного пронумерованого доводу і зрозуміти, в чому розбіжності, на яке саме питання суд касаційної інстанції має відповісти. Це й буде ключове питання.

- Аналізуючи ключові доводи сторін, суддя формулює для себе запитання. Таких запитань зазвичай може бути багато. Всі запитання можна поділити на певні блоки.
- Починати писати можна з любого блока і запитання. Але доцільно вибудувати **ЛОГІЧНИЙ ЛАНЦЮЖОК ВІДПОВІДЕЙ**. Бо іноді після відповіді на певне запитання, подальший аналіз вже не потрібний.
- У ході написання рішення, можуть з'явитися нові запитання. Суддя має намагатися писати в **діалоговому стилі**, ніби відповідаючи щоразу на запитання "умовного критика", який буде читати рішення. Не всі запитання треба включати в текст рішення. Це можуть бути лише умовні, допоміжні запитання, які існують лише у вашому розумі.

Написання рішення методом запитань

- 1) визначте ключові питання спору;
- 2) напишіть на які факти, норми права, судову практику ви можете послатися для підтвердження правильності вашого висновку (відповіді на питання) – **текст - доведення**
- 3) знайдіть і запишіть всі можливі контраргументи, потім поясніть, чому вони не переважили ваші аргументи (в чому слабкість цих контраргументів, їх треба розбити, не можна оминати, замовчувати) – **текст - спростування.**

Як описувати факти?

Конкуренція вступу і описової частини (факти,
встановлені судами)

За наявності детального вступу описову частину
можна значно скоротити

- **Очищуйте рішення від зайвих подробиць** - прибирайте з рішення будь-які факти, численні подробиці які є нерелевантими, несуттєвими, незначними щодо питань, які вирішуються судом.
- Перш за все – прибирайте дати. Замість перелічування дат, краще додавати власну оцінку, яка буде відображати пов'язаність між датами, нести певне смислове навантаження (на наступний день, у той же день, невдовзі, майже через три роки, одразу після, лише через 5 місяців після...). Уникати конкретної дати, коли це можливо.
- Крім дат, прибирайте час доби, адреси, повні назви сторін, документів, державних органів, точні грошові суми (особливо повторно), вагу, кількість, інші вимірювання, номери, повні цитати з документів (договорів, статутів). Вони вам здаються важливими, але вони лише переобтяжуть текст, читач губить суть питання у цьому мотлоху подробиць.

- **Додавайте бекграунд (контекст)** – часто сторони у процесуальних документах зосереджуються на деталях спору, певних нюансах, тоді як для того, щоб зрозуміти, з чого виник спір, іноді треба самотійно додати бекграунд.
- Що це таке? Це може бути опис ситуації, який базується на загальновідомих фактах (опис відносин між сторонами, які були до конфлікту, опис ситуації в країні чи в регіоні, ситуація в економіці, ситуація у бізнесі, зміни у законодавстві, соціальні проблеми, на тлі яких виник спір), які не завжди містяться в документах сторін.
- Бекграунд, контекст допоможе сторонньому читачу краще розібратися в ситуації. Багато суддів шукають інформацію в Інтернеті, читають спеціальну літературу, щоб глибше розібратися у проблематиці спору. Але тут треба розуміти межу – не можна посилалися на факти, які не є загальноновизнаними, можуть бути спростовані.

- **Виділяйте, підсвітлюйте основні факти, "додайте свій голос до кадру"**. Суддя може пояснити певні факти, особливо це доцільно у складних технічних справах – суддя може викласти своїми словами складне технічне регулювання з договору. Але це вже вищий пілотаж, але для цього треба розібратися докладно наприклад у величезній інструкції, виділити головне і вміти це переказати простими словами. Звісно простіше процитувати якісь частини інструкції без жодного пояснення, але таке рішення навряд чи буде зрозумілим.
- **Розкажіть факти як захоплюючу історію**, щоб читачу стало цікаво – чим же це скінчилося. Не бійтеся додати трохи персонального підходу в опис фактів.
- **Групуйте факти у списки, підрозділи, групи**. Структурування фактів спрощує їх сприйняття, дозволяє побачити систему, зв'язок між фактами.

Як пишуть вступ та ключові питання судді інших країн?

зразки

Як пишуть судді інших країн?

Верховний суд Сполученого Королівства

Parshall v Hackney 2013 EWCA Civ 240 (переклад Іван Міщенко, суддя Верховного Суду)

Ця непроста справа стосується невеличкого клаптику землі. На ньому навіть автомобіль не припаркувати, якщо не використати сусідню земельну ділянку (він лише два метри в ширину та 4 в довжину). Знаходиться він у районі Лондону Челсі та так багато означає для сторін спору, що ця судова інстанція буде третьою, що розглядатиме спір.

Навіть той, хто зовсім не розбирається у реєстрації прав на земельні ділянки, легко зрозуміє, що подвійна реєстрація однієї і тієї ж земельної ділянки за двома різними особами - це погані новини. Проблема полягає в тому, що спірна земельна ділянка належить або позивачу, або відповідачу, але в жодному разі обом з них одночасно.

Як пишуть судді інших країн?

Правильно сформульовані питання звучать так:

- (1) Чи мали власники ділянки #29 право заявити віндикаційний позов до власників ділянки #31 у період з 1988 до 2003 року?
Якщо мали, то постає друге питання
- (2) Чи стали власники ділянки #31 власниками за набувальної давністю, оскільки всі ці роки користувались земельною ділянкою без достатніх правових підстав

Як пишуть судді інших країн?

США, Верховний Суд штату Пенсильванія (переклад Оксани Колумбет English School for Legal Analysis & Writing)

- Джордж Джей Павлічич подав до суду на Сару Джейн, вимагаючи повернення подарунків, що він їй дарував в очікуванні шлюбу, який так ніколи й не побачив вінця нареченої. На момент заручин Джордж був втричі старший за Сару. У суперечці, що сталася згодом, Павлічич каже, що саме Сара Джейн зробила йому пропозицію руки і серця, однак Сара Джейн наполягає, що сам Павлічич, дотримуючись вічної традиції, запропонував їй одружитися.
- Вивчивши матеріали справи, ми впевнилися у тому, що саме Сара Джейн виявила ініціативу та запропонувала шлюб – і, як це стане зрозуміло з тексту далі, та пропозиція була більш співзвучною з наближенням до торгового прилавка, аніж до весільного вівтаря.

Як пишуть судді інших країн?

- Джордж Павлічич надав показання, що, коли Сара Джейн зачепила питання священного шлюбу, він заперечив на тій підставі, що він був занадто старий для неї. Вона ж відповіла, що різниця у їхньому віці не мала жодного значення, так як він "їй підходив". Більше того, Сара сказала, що її більше не цікавили "молоді хлопці" - вона вже була раніше одружена з молодим чоловіком, але їхній шлюбний човен розбився об скелі розлучення. Відтак, вона надавала перевагу старшим чоловікам. Джордж підходив. Йому було 75. Сарі Джейн було 26."

Ресурси:

- **Книга «Пиши, скорочуй»** (М. Ільяхов, Л. Саричева) доступна в паперовому та електронному форматах і містить основні правила написання текстів простою мовою. Книга орієнтована більше на комерційну сферу, рекламу, але це не зменшує її цінності, бо правила «людської мови» однакові для будь-яких текстів.
- В США існує урядовий веб-сайт, присвячений простій мові (<http://www.plainlanguage.gov/>), і там є інструкція з написання офіційних текстів простою мовою.
- В Україні є відкритий телеграм-канал **Legal Writing**, який містить багато цінних рекомендацій щодо складання юридичних текстів, зокрема, йдеться й про просту мову їх викладення.
- Група в фейсбуці **“Як написати судові рішення: практичні поради”**

АФАНАСЬЄВА МАР'ЯНА

ПРАВОВА АРГУМЕНТАЦІЯ ТА ЮРИДИЧНЕ ПИСЬМО

практичні рекомендації
юристам, як писати
аргументовано, структуровано
та простою мовою

АО
— 2017 —
АС

ЗМІСТ

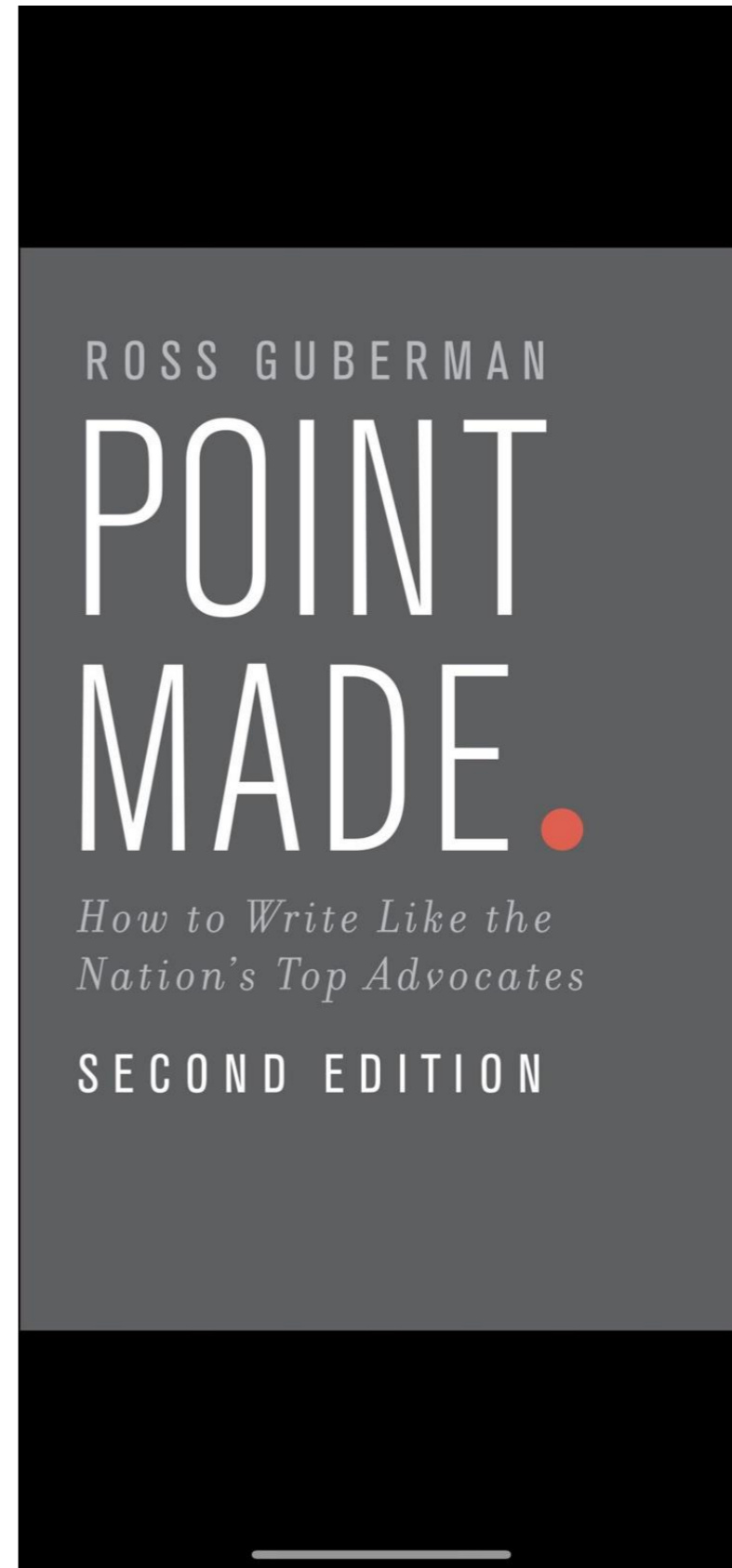
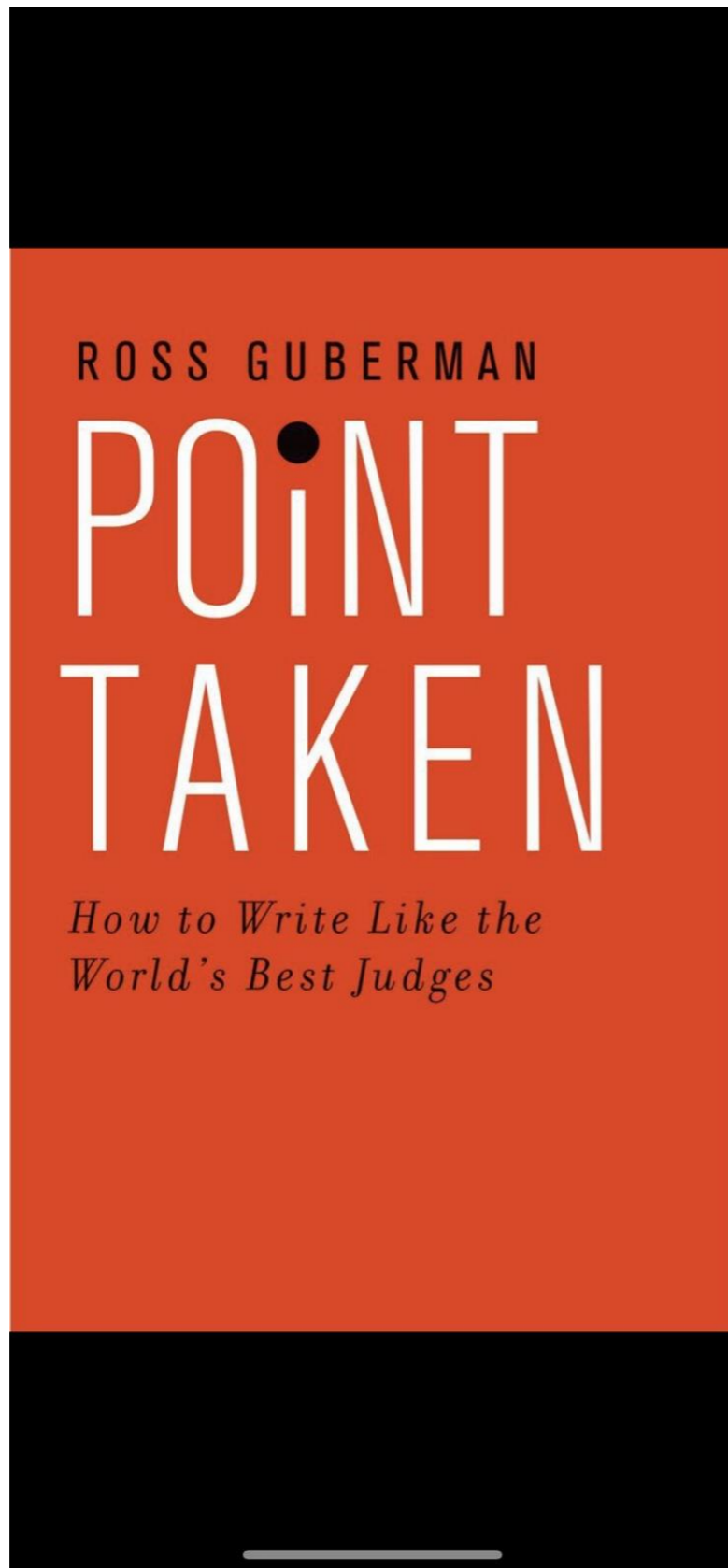
ПЕРЕДМОВА.....	4
ВСТУП.....	5
I. ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ (LEGAL ANALYSIS).....	7
§ 1. МАТРИЦЯ «ФАКТИ – НОРМИ – ДОКАЗИ».....	7
§ 2. СТОРІТЕЛІНГ ДЛЯ ЮРИСТА. РОБОТА З ФАКТАМИ.....	20
§ 3. РОБОТА З НОРМОЮ ПРАВА.....	28
§ 4. РОБОТА З ДОКАЗАМИ. СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ.....	35
II. ПРАВОВА АРГУМЕНТАЦІЯ (LEGAL REASONING).....	42
§ 5. СТРУКТУРА АРГУМЕНТАЦІЇ.....	42
§ 6. ФОРМАТИ ПРАВОВОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ (IRAC, CRAC, CREAC, CRuPAC).....	49
§ 7. ЛІНІЯ АРГУМЕНТАЦІЇ.....	63
§ 8. ФОРМАТ КОНТРАРГУМЕНТАЦІЇ (CRARC).....	68
§ 9. ОСОБЛИВОСТІ ЛІНІЇ АРГУМЕНТАЦІЇ ЗА ДЕЯКИМИ КАТЕГОРІЯМИ СПРАВ.....	71
III. ЮРИДИЧНЕ ПИСЬМО (LEGAL WRITING).....	75
§ 10. СТРУКТУРА ЮРИДИЧНОГО ДОКУМЕНТА.....	75
§ 11. ПРОСТА МОВА ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ.....	86
§ 12. ЛАКОНІЧНІСТЬ, НІЧОГО ЗАЙВОГО.....	89
IV. ДИЗАЙН ЮРИДИЧНОГО ДОКУМЕНТА (LEGAL DESIGN).....	93
§ 13. ТЕКСТУАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ДИЗАЙНУ.....	93
§ 14. ВІЗУАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ДИЗАЙНУ.....	97
§ 15. РЕДАГУВАННЯ ТА КОРЕКТУРА.....	102
ПІСЛЯМОВА.....	104
КРОК ЗА КРОКОМ.....	115
СПИСОК ДЖЕРЕЛ.....	116
ПОДЯКА.....	121
ПРО АВТОРА.....	122

Reflections *on* Judging

*RICHARD A.
POSNER*

RICHARD A.
POSNER

HOW
JUDGES
THINK

storytelling
for
lawyers

philip n. meyer

with online resources
3rd Edition

Opinion Writing?

Theoretical Concepts Underlying an Opinion
The Anatomy of an Opinion
Writing Style
Opinion Writing Checklists

Ruggero J. Aldisert
Chief Judge Emeritus
Senior U.S. Circuit Judge
U.S. Court of Appeals
for the 3rd Circuit

Верховний
Суд

Дякую за увагу!